

ЄДНІСТЬ ЛЮДИНИ ТА ПРОФЕСІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ США

Клименко Ю.А., канд. пед. наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи.

Матрос О.О., канд. пед. наук, викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Анотація

Стаття присвячена розгляду особливостей професії соціального працівника з огляду її впливу на особистість фахівця та його найближче оточення. Висвітлено виклики, переваги та перспективи професії соціального працівника. Представлено шляхи підтримки фізичної, емоційної та особистісної рівноваги соціального працівника.

Ключові слова: професія соціального працівника, соціальна робота як кар'єра, фізична та емоційна рівновага соціального працівника, навчання протягом життя.

Annotation

The article is devoted to the peculiarities of the profession of social worker in view of its impact on the personality of social worker, his professional identity and his surroundings. The article deals with the challenges, benefits and prospects of the profession of social worker. The authors presented ways to promote physical, emotional and personal balance of social worker.

Keywords: social worker profession, social work as a career, physical and emotional balance of a social worker, lifelong learning.

Професійні ролі та обов'язки соціального працівника, в певній мірі, тісно пов'язані з його особистим життям. Соціальний працівник буде намагатися відокремити професійні інтереси від свого особистого і сімейного життя, але беручи до уваги сутність соціальної роботи, це досить складне завдання.

Професія соціального працівника розглядає функціонування клієнта в конкретному ситуаційному контексті та оточенні. Соціальні працівники повинні функціонувати як в особистих, так і професійних оточеннях. У них є багато ролей та обов'язків окрім тих, що пов'язані з їх роботою. Наприклад, соціальний працівник є частиною сім'ї або родини, чоловіком чи дружиною або партнером, батьком чи матір'ю, учасником соціальних мереж дружби та підтримки, мешканцем конкретного району чи спільноти. Враховуючи численні поєднання ролей і контекстів, соціальний працівник ставить собі завдання подолати труднощі та

вирішити конфлікти, які можуть легко виникнути між особистими питаннями і професійними обов'язками.

Професія соціального працівника прагне розглядати індивідуального клієнта, як цілісну особистість з багатьма притаманними їй аспектами, такими як фізичний, емоційний, психологічний, соціальний, духовний та інтелектуальний. Звісно, це також властиво соціальному працівникові, оскільки він реагує на вимоги роботи і професії, як цілісна особистість. Таким чином, переконання соціального працівника, його цінності, фізичне та емоційне здоров'я, та всі інші виміри знаходяться під впливом і впливають на те, з чим соціальний працівник має справу у своїй професійній діяльності [2, с. 17].

Водночас, реалії роботи можуть значно впливати на особисте життя соціального працівника. Розглянемо, яким чином це відбувається, а також шляхи допомоги соціальним працівникам створювати гармонійну рівновагу між своїми особистими та професійними потребами і обов'язками.

Наше життя залежить від вибору. Оскільки вибір соціальної роботи у якості кар'єри має ряд особливих наслідків для соціального працівника та його своєї сім'ї, ті, хто обирає дану професію, повинні враховувати, чи є соціальна робота тим, чому вони прагнуть присвятити своє життя. Адже між людиною та професією повинен бути нерозривний зв'язок, відсутність якого може викликати стрес і загрожувати здоров'ю і благополуччю. Людина, яка сприймає свою професію як тягар, не може інвестувати необхідну енергію у процес допомоги, а отже, обслуговування клієнтів не буде якісним.

Людина, що розглядає можливість кар'єри у сфері соціальної роботи повинна відповісти на наступні питання:

- Чи є на даний час робота соціального працівника значущою і корисною для мене у житті?
- Чи зможу я адекватно використати свої спеціальні уміння, обдарування і навички у цій роботі?
- Чи є відповідність між моїми особистими переконаннями і цінностями та етичними нормами і цілями професії?
- Який вплив чинитиме моя кар'єра в галузі соціальної роботи на мою сім'ю?
- Який вплив матиме моя кар'єра на моє фізичне і психічне здоров'я і загальну якість мого життя?

Кожна людина повинна визначити свої основні переконання і цінності, і вирішити, що є дійсно важливим. Робота та компенсація за неї, що отримує соціальний працівник, повинні відповідати цим пріоритетам [1, с. 32].

Люди не вибирають професію соціального працівника лише задля того, щоб заробляти кошти, але вони не можуть витратити свій час на соціальну роботу задарма. Соціальна робота ніколи не була високооплачуваною, і на відміну від деяких професій, заробітна плата соціальних працівників не підвищується ні швидко, а ні постійно у міру накопичення вміння і досвіду. Соціальні працівники заробляють скромний прибуток і мають обмежені можливості кар'єрного зростання. Тим не менш, задоволення від того, що ми робимо щось дійсно варте, щось, що змінює життя на краще, соціальні працівники часто розглядають як своєрідну форму компенсації.

Більшість робіт початкового рівня є пов'язаними з наданням послуг безпосередньо клієнтам. Після кількох років у даній сфері праці, багато соціальних працівників прагнуть отримати більш високооплачувану роботу в управлінні та адміністрації, покращити свої прибутки і підвищити статус. Це може бути розумним кроком для тих, кого приваблюють завдання у галузі управління, такі як формування бюджету, розробка стратегії, налагодження зв'язків з громадськістю, відбір та навчання персоналу. Але це рішення може бути нерозумним для тих, хто отримує задоволення насамперед від прямого контакту з клієнтами.

Ті, хто обирає професію соціального працівника, повинні розуміти, що вони можуть бути вимушені міняти місце роботи від 5 до 10 разів у працездатному віці [2, с. 256]. Іноді зміна роботи стає необхідною через скорочення персоналу агентства, але найчастіше це питання особистого вибору. Серед причин зміни роботи соціальних працівників варто назвати такі:

- Прагнення отримати більш високу заробітну плату, кращі пільги, працювати у більш безпечних умовах;
- Бажання пізнавати нові сфери роботи з клієнтами, що мають інший набір проблем або питань;
- Бажання більше свободи прийняття рішень і використання методів роботи;
- Бажання працювати в оточенні, що більше схвалює нові ідеї і нові підходи до роботи;
- Прагнення зменшити стрес та підвищити безпеку роботи;
- Можливість кращого керівництва і додаткового навчання;
- Бажання уникнути конфліктів з керівником або адміністратором агентства;
- Необхідність узгодження графіка роботи зі змінами в особистому або сімейному житті (наприклад, шлюб, розлучення, народження дитини, хвороба тощо) [2, с. 240].

Тим, хто готується зайнятись соціальною роботою, рекомендовано визначити особисті і кар'єрні цілі і розробити план їх досягнення. Прикладом таких цілей може бути формування навичок роботи з клієнтами, що належать до певних груп населення, можливість розробити інноваційну програму, стати адміністратором певного типу агентства, провести дослідження на певну тему і так далі. У часи прискорених змін розробити такий план може бути досить важко, а надто - діяти згідно з цим планом. Тим не менш, планування кар'єри є основою для прийняття рішень про те, яка підготовка для цього необхідна.

Соціальна робота – це кар'єра з віддачею, але й вона сповнена проблем. Для багатьох соціальних працівників труднощі стануть очевидними в процесі переходу від студента - до оплачуваного професійного працівника агентства. Багато молодих соціальних працівників будуть відверто шоковані. Наприклад, розповідаючи про свою нову роботу, дуже здібна недавня випускниця розповіла одному з авторів: «Я просто не уявляла собі, що мої клієнти будуть настільки стурбовані, моя робота буде такою важкою, а оточення у моєму агентстві буде настільки складним» [2, с. 86].

Кожен новий соціальний працівник дещо розчарований повільністю змін як в окремих клієнтів, так і в організаціях або громадах. Також стає зрозуміло, що визначити те, що необхідно змінити, відносно легко в порівнянні з фактичним проведенням змін. Освітні програми в галузі соціальної роботи розповідають про процес зміни і методики проведення зміни, але вони не можуть прищепити особисті якості, такі, як терпіння, наполегливість, завзятість і витривалість, необхідні, щоб втілити чудові ідеї в реальність [2, с. 114].

Молоді випускники спеціальності «соціальна робота», що досягали високої академічної успішності, можуть зіткнутися з чималими труднощами при роботі в агентстві. Простіше кажучи, вони звикли демонструвати чудові наукові досягнення, і сподіваються блискуче виконувати свої завдання на роботі. Вони виявляють, що для досконалості ніколи не вистачає часу і, ймовірно, їх досягнення залишатимуться тільки на посередньому рівні.

Деякі з установ та організацій забезпечують професіоналів чудовими умовами праці, але занадто багато робочих місць є шумними, тісними, і навіть небезпечними. Незадоволеність такими умовами спонукала багатьох досвідчених соціальних працівників запровадити приватну практику в пошуках більш приємних умов праці і більшого контролю над тим, що вони роблять і як вони це роблять. Хоча це зрозуміла реакція на розчарування, існує ефект віддалення талановитих соціальних працівників від традиційної прихильності до професії служіння бідним і

пригнобленим. Протягом всієї своєї кар'єри, соціальні працівники повинні намагатися гармонізувати свої бажання достатнього прибутку і гідних умов праці з турботою про бідних і прагненням до соціальної та економічної справедливості [5, с. 210].

Багато нових соціальних працівників здивовані і розчаровані, коли розуміють, що стратегія організації, у якій вони працюють, відіграє значну роль у прийнятті рішень і функціонуванні їх роботи у агентстві. У будь-якій групі чи організації (підприємство, соціальна установа, релігійна організація чи професійна асоціація) люди використовують свою владу і повноваження, щоб спрямовувати діяльність організації в потрібне їм русло. Таким чином, всі організації за своєю природою є політичними. Але соціальні працівники повинні уникати надмірного захоплення політикою у роботі, та пам'ятати про істинне покликання свого агентства і допомогу людині [5, с. 285].

Соціальні працівники зустрічають багато людей, що подолали великі перешкоди у житті, і що глибоко цінує свої сім'ї та громади. Знайомство з цим особами може надихати і надавати наснаги. У той же час, соціальна робота часто вимагає напруження і значних затрат часу та енергії. Ці вимоги впливають на соціального працівника і його сім'ю.

Сім'я соціального працівника

Важко тримати проблеми, пов'язані з роботою, на відстані від свого особистого життя та стосунків у своїй сім'ї. Крім того, нелегко уберегти свої особисті та сімейні обов'язки і проблеми від впливу професійної діяльності. Тим не менш, соціальні працівники повинні прагнути відокремлювати роботу від особистого життя.

Соціальний працівник повинен захищати свою сім'ю від згубного впливу пов'язаних з роботою обов'язків. Ті, хто має справу зі складними і дуже неблагополучними клієнтами, будуть спостерігати у них крайнощі, аморальність і жорстокість. Тривалий вплив такої поведінки і оточення можуть спотворювати раціональне мислення та моральні почуття фахівця. У дорослому виправному закладі, наприклад, щоденний вплив залякування, насильства і маніпуляцій може затьмарити чутливість та активізувати терпимість і сприйняття насильства і нелюдського поводження за нормальне. І якщо перенести ці спотворені погляди на відносини у сім'ї або в дружбі, можуть виникнути значні проблеми у стосунках [3, с 34].

У соціальних працівників, як і у кожного з нас, є свої особисті і сімейні проблеми. Іноді проблеми є серйозними і стають джерелом тривоги або депресії. Коли занепокоєння, пов'язані з особистим життям додаються до проблем на роботі, соціальний працівник може відчувати перевантаженість. У цей час фахівець потребує підтримки колег. Він

повинен бути готовим сприйняти об'єктивні судження тих, хто бачить, що відбувається.

Програма підтримки для соціального працівника

Щоб максимально допомагати клієнтам, соціальний працівник повинен тримати відстань в професійних відносинах. Задовольняти власні потреби у серйозних стосунках і дружбі необхідно за межами своїх професійних відносин з клієнтами. Крім того, ефективна робота вимагає інтелектуального, фізичного, емоційного і духовного здоров'я працівника.

Дружба і спільноти

Хороші друзі підтримують нас і допомагають нам аналізувати наші припущення, бачити реальність, і окреслювати перспективу. Вірні друзі також пропонують об'єктивну критику, коли ми поведимося неналежно.

Оскільки люди схильні вибирати собі друзів серед однолітків, людей зі схожими інтересами і соціально-економічним статусом, дружба часто народжується на робочому місці. Але у цьому є ще й зворотний бік. Така дружба може, наприклад, обмежити різноманіття точок зору. Якщо друзі соціального працівника в основному є його колегами, то він, можливо, вважає, що тільки інший соціальний працівник може зрозуміти його проблеми, інтереси, і розчарування. У деяких випадках, вузьке коло друзів призводить до формування стратегії «ми проти них». Отже, соціальний працівник повинен встановлювати дружні зв'язки з людьми за межами своєї професії, щоб мати різноманітні точки зору на життя, суспільство, і громадськість [3, с. 56].

Всі люди повинні відчувати свою приналежність до чогось більшого, ніж вони самі. На жаль, поняття про спільноту часто відсутнє у нашому прогресивному міському суспільстві. Деякі люди відчують себе самотніми, тому що вони егоцентричні і більше зацікавлені в отриманні благ, ніж у благодійності. Справжнє почуття приналежності і спільноти не може бути штучно встановленим або примусовим. Це те, що зростає повільно, коли людина поділяє те, що у неї є - час, енергію, творчість, або кошти, з іншими для досягнення спільних цілей. Довгострокові відносини, особисті пожертвування, довіра, взаємна повага і лояльність є складовими частинами суспільства.

Соціальні працівники часто знаходять дух спільноти і товариства завдяки участі у професійних асоціаціях, таких як Національна асоціація соціальних працівників. Професійні організації є дійсно важливими, тому що вони покращують професійність. Тим не менш, соціальні працівники не повинні обмежуватись лише професійними групами і організаціями. Їм також необхідно брати участь в регіональних і місцевих громадських заходах, проектах, і діяльності [3, с.45].

Власна гідність і самооцінка

Соціальна робота не є шанованою професією. В значній мірі це тому, що її сутність і мета не завжди зрозуміла для суспільства, тому що вона досить суперечлива. Соціальні працівники звертають увагу на проблеми і соціальні умови, які багато хто проігнорував би і заперечив.

Через те, що багато клієнтів соціальних працівників і установ страждають від того, що їх ніхто не любить і не цінує (наприклад, бідняки, батьки, що проявляють насилля до своїх дітей, психічно хворі, наркозалежні, безхатьки і т.д.), соціальні працівники, за аналогом, також є недооціненими. Занадто часто, образ соціального працівника та його роботи пов'язаний з непопулярними урядовими програмами соціального забезпечення, що багато людей вважають марнотратством платників податків.

Враховуючи тип роботи та завдань, що виконують соціальні працівники, зовсім не дивно, що вони стають мішенню для критики з боку політиків та інших осіб, які не хочуть нагадування про незадоволені потреби людини, несправедливість і неадекватність існуючих програм. Нерідко їх звинувачують у системних та соціальних проблемах, що знаходяться поза контролем будь-якої однієї людини, професії, або агентства. Навіть якщо фахівці розуміють, що подібна критика є неправомірною та несправедливою, біль і розчарування від цього не вщухають. Як і всі люди, соціальні працівники хочуть, щоб їх розуміли, цінували, і поважали [6, с. 112].

З метою протидії почуттям знецінення і відсутності розуміння, соціальні працівники повинні володіти сильним почуттям власної гідності і впевненості в собі. Ці почуття спеціалісти черпають з віри у важливість своєї роботи та послуг, які вони надають. Якщо соціальний працівник ставить під сумнів свою власну цінність та важливість професії, він з легкістю втрачає свої високі моральні якості. Ніхто не повинен відчувати сором за професію соціального працівника; місія професії та її цінності є по-справжньому благородними і відображають найкраще з людського надбання [6, с. 150].

Фізична та емоційна рівновага

Між фізичною та емоційною витривалістю людини та вимогами її роботи повинна бути добра відповідність. А отже, при виборі конкретного типу, або галузі роботи, соціальний працівник повинен враховувати свій темперамент, свої фізичні обмеження, і проблеми зі здоров'ям. Крім того, працівник повинен приймати до уваги нормальні зміни у розвитку, що відбудуться протягом довгих років роботи. З плином років, люди починають втрачати свою енергію, часто помічають деяку міру втрати зору і слуху. Ці звичайні зміни можуть вплинути на виконання конкретних завдань соціальної роботи. Сімейна і групова терапія,

наприклад, вимагають відмінного слуху. Крім того, з віком стає легше, або складніше будувати відносини з клієнтами певних вікових категорій [5, с. 260].

Здебільшого, соціальна робота – це сидяча робота. Малорухливий спосіб життя може підвищувати ризик серцевих захворювань та інших проблем зі здоров'ям. Щоб зменшити цей ризик, необхідно дотримуватися режиму регулярного фізичного навантаження.

Соціальні працівники повинні бути в змозі адекватно реагувати на сильні почуття і емоції (наприклад, сум, гнів, страх), які вони відчують при роботі з клієнтами, що знаходяться в надзвичайно важкому становищі, як наприклад, батько чинив насилля над своєю дитиною або родиною, чи людина, у родині якої хтось покінчив життя самогубством. Частий і тривалий вплив страждання інших може затьмарити здатність до співчуття чи ослабити власні почуття працівника.

Багато клієнтів так пригнічені своїми проблемами, що вони розвивають набуту безпорадність - поширене відчуття безнадійності і переконання, що б не було зроблено, їх біль ніколи не вщухне. Соціальні працівники, що бачать таких клієнтів кожен день, знаходяться під загрозою розвитку аналогічного почуття. Чорний гумор, що помічають в деяких агентствах, нашоухує на думку, що спеціалісти намагаються схвалити перспективу неприйнятних людських умов за відсутності часу та ресурсів для гуманного задоволення людських потреб [4, с 65].

Соціальні працівники, що не змогли впоратися з проблемами у власній родині, чи несуть емоційний багаж, пов'язаний з травматичним досвідом життя, іноді можуть завдати шкоди клієнтам, якщо ті нашоухуються на аналогічні труднощі, і погано виконувати свої професійні обов'язки. У крайньому випадку, вразливі працівники настільки втрачають емоційну рівновагу, що вже не можуть функціонувати як професіонали. Вкрай важливо, щоб соціальні працівники визнавали свою емоційну слабкість та вразливість, і, при необхідності, отримати професійну допомогу. Якщо це неможливо або безрезультатно, вони повинні організувати роботу таким чином, щоб уникати контакту з випадками і ситуаціями, які можуть загрожувати їх емоційному благополуччю.

Навчання протягом усього життя

Ризик розумового занепаду існує в кожній професії. Навчання та інтелектуальне зростання, як особисте, так і професійне, повинно тривати протягом усього життя. Люди пізнають нові ідеї та покращують мислення завдяки читанню, слуханню промов експертів, а також участі у конструктивних дискусіях з родиною, друзями та колегами. Іноді корисно пережити ситуації, що надихають вчитися і думати. Наприклад, проводити

уроки, брати участь у презентаціях або писати статтю. В ідеалі, кожен новий соціальний працівник повинен мати наставника, який може надати підтримку і забезпечити керівництво у той час як працівник прагне навчитися виконувати нову роботу або розвивати свої знання та навички.

Навчання, особливо у зрілому віці, вимагає деяких зусиль і готовності відступити від всього зручного і знайомого. Для того, щоб учитися, люди повинні спочатку відчувати недостатність своїх знань і бути готовими розглядати нові, часом несподівані поняття. Навчання починається з питання і внутрішньої незадоволеності рівнем свого розуміння чи навичок. Воно продовжується, коли людина шукає відповіді на запитання - сама, чи з допомогою інших [4, с. 78].

Важко уявити собі таку професію, що може викликати стільки дійсно значних та складних питань, як соціальна робота. Ситуації з повсякденної роботи соціальних працівників постійно порушують питання про соціальну справедливість, права і обов'язки людини, етичність поведінки, причини особистих, сімейних, і організаційних проблем, і особливості особистих і соціальних змін. Але соціальна робота не є академічною дисципліною, а ні наукою, у якій пошук знань обумовлений захоплюючими ідеями і радісними відкриттями. Тих, хто бажає мати справу насамперед з теоретичними питаннями і знаннями, як правило, не влаштовує роль соціального працівника. Соціальні працівники проводять більшу частину свого часу намагаючись знайти практичні рішення дуже серйозних, але цілком звичайних і загальних людських проблем, дилем, і кризових ситуацій.

Розваги на роботі

Людині необхідно розважатись і отримувати задоволення. Дорослі часто задовольняють цю потребу шляхом різних форм гумору (наприклад, анекдоти, жарти, грайливість і дотепні витівки) у своєму оточенні на роботі. Як же соціальний працівник узгоджує свою необхідність у розвагах з серйозними справами? Багато в чому соціальна робота є досить сумною і емоційно важкою. Клієнти часто знаходяться в по-справжньому відчайдушних і трагічних ситуаціях, а ресурсів для надання допомоги у розпорядженні соціального працівника не вистачає. І хоча над людським горем не можна сміятись, гумор може бути противагою до розчарувань.

Незважаючи на ризики, пов'язані з неналежним застосуванням жартів, без почуття гумору соціальна робота може бути нестерпною, а соціальні працівники - страшенно нудними. Соціальні працівники повинні серйозно відноситись до роботи, але визнавати і цінувати дійсно смішні речі про себе, свою роботу і ситуації, з якими вони мають справу. Вони

повинні дозволяти собі сміятися над безглуздостями життя, і тимчасово звільнитись від вимог звітності і багатьох поставлених собі обмежень.

Коли людина вибирає кар'єру соціального працівника, вона стикається з усіма проблемами, пов'язаними з єднанням унікальної людини та професійних обов'язків. Соціальний працівник – це цілісна, багатогранна особистість, у якій переплітаються фізичне, емоційне, інтелектуальне, соціальне і духовне. Ці виміри впливають на і залежать від впливу соціальної роботи та середовища. Родина ж соціального працівника залежить від скромних заробітків, пов'язаних з професією, і від того, як фахівець задовольняє повсякденні вимоги і бореться зі стресом, властивим для його професії.

Отже, соціальний працівник повинен намагатися тримати своє особисте і сімейне життя осторонь від професійних обов'язків, але це завжди важко. Кожен спеціаліст повинен прагнути до досягнення здорового балансу між особистим і професійним життям.

Список використаних джерел

1. Gibelman, Margaret. What Social Workers Do / M. Gibelman. - Washington, DC: NASW Press, 2nd ed., 2005. – 276 p.
2. Ginsberg, Leon. Thinking About a Social Work Career / L. Ginsberg. - Boston : Allyn & Bacon, 3rd ed., 2008. – 314 p.
3. Payne, Malcolm. What is Professional Social Work / P. Malcolm. - Chicago : Lyceum, 2006. – 219 p.
4. Reichert, Elisabeth. Social Work and Human Rights / E. Reichert. - New York : Columbia University Press, 2003. – 169 p.
5. Ritter, Jessica; Halaevalu Vakalahi; Mary Klernan-Stern 101 Careers in Social Work / J. Ritter, V. Halaevalu, M. Klernan-Stern. - New York: Springer 2008. – 285 p.
6. Rosenberg, Jessica. Working in Social Work: Real World Guide to Practice Settings / J. Rosenberg. - New York: Routledge, 2009. – 315 p.
7. United Nations General Assembly. Universal Declaration of Human Rights. New York: United Nations. December 1948.